

Ter attentie van de Griffier, Prof.Dr. Remco Nehmelman

Geachte Prof. Nehmelman,

Graag informeren wij u over onze zienswijze inzake wetsvoorstel 'Tijdelijke wet maatregelen covid-19'. In de bijlagen is de argumentatielijn nader uitgewerkt.

Op 31 december 2019 informeert China de WHO formeel over een nieuw virus. Sinds die dag is de wereld in de ban van het coronavirus. Na ruim 8 maanden coronavirus lijkt de tijd van grote gedragsexperimenten voorbij.

Er is immers veel kennis en inzicht vergaard over de werking van dit virus, het risicoprofiel en de IFR (Infection Fatality Rate), de behandelmethoden, de transmissie routes (inclusief aerosolen) en de nevenschade van gevoerd beleid voor de economie, de volksgezondheid en de samenleving als geheel. Het afgelopen ¾ jaar is de algehele informatiepositie van Nederland zeer versterkt. Meer gerichte en meer proportionele sturing lijkt mogelijk en is zeer gewenst. Ons land benadert Zweden in haar aanpak én de huidige situatie lijkt om een andere benadering te vragen. Gaat deze Wet ons land helpen om tijdig terug te kunnen keren naar normaal? We zijn bezorgd over een heropleving van publieke angst, juist door aanname van deze Wet.

Wij verzoeken u dan ook éérs grond en noodzaak van handhaving van de huidige noodverordeningen te onderzoeken. De spoedwet krijgt immers noodzaak door het instandhouden van de noodverordeningen. Is er wel nood aan deze tijdelijke Wet? Welke reden heeft het kabinet gehad om de noodverordeningen niet al in juni af te schaffen of in elk geval af te schalen toen de 'curve' zichtbaar afgevlakt was? Wat is de democratische legitimiteit geweest de noodverordeningen toen toch voort te laten bestaan?

Op basis van de ontwikkelde Nederlandse kennispositie is het ook meer mogelijk zelfstandig beleid te voeren en de Nederlandse informatiepositie te versterken. Prof. Brouwer gaf in de hoorzitting voor de Commissie Justitie en Veiligheid van 4 september jl. aan dat het een politieke keuze is al dan niet de richtlijnen van de WHO te volgen. Geen noodzaak! Ieder land heeft de soevereiniteit om al dan niet invulling te geven aan de richtlijnen van de WHO. Dat zijn politieke beslissingen.

In maart zijn uiterst uitzonderlijke en zware maatregelen genomen die een grote druk leggen op de bevolking. Niet alleen in Nederland. Politieke beslissingen zijn genomen op basis van de aannames te maken te hebben met een killervirus, een volstrekt inaccuraat internationale modellering en een inaccuraat informatiepositie van ons land op dit coronavirus. De huidige wetenschap rond het Sars-CoV-2 virus toont aan dat dit geen plaats heeft op lijst A van meldingsplichtige ziekten. Ook dit is een politiek besluit binnen de Wet Publieke Gezondheid.

Gezien de huidige stand van zaken met betrekking tot de publieke gezondheid, dient het algemene doel nu te zijn om de maatregelenmix af te schalen. Dit kan het kabinet onzes inziens uitvoeren zonder de 'Tijdelijke wet maatregelen covid-19'.

Er is bovendien ook een andere kant van coronabeleid te bewaken, die onze samenleving reeds heel hard raakt. Dit zijn alle gevolgen van gevoerd coronabeleid. Het gewonnen inzicht laat niet meer toe om terug te keren naar het buitengewoon ongebruikelijke experiment van de lockdown. De maatschappij als geheel kan dit ook niet meer dragen.

Na 6 maanden coronabeleid verwachten wij dat de overheid in staat is te onderbouwen waarop de nu nog te verantwoorden maatregelen gebaseerd zijn. Welke lessen zijn er geleerd in de afgelopen maanden? Wat werkt wel en wat werkt niet? Waarop kan nog nader ingezet worden? Hoeveel invloed hebben de maatregelen gehad en op wat precies? Wat zijn de te verwachten neveneffecten? Hoe wordt geborgd dat artsen hun eed trouw kunnen blijven?

We stellen vast dat Nederland de beleidslijn van Zweden benadert. Is de nu opgebouwde informatiepositie genoeg reden om het Zweedse model nadrukkelijker op te volgen en daarmee het proces naar normaal verder te kunnen vormgeven?

Ten slotte citeren wij gaarne Prof. Voermans – een van de door u geraadpleegde deskundigen – uit zijn position paper voor de hoorzitting van 4 september: “Het voorstel bevat ook inhoudelijk veel té vergaande bevoegdheidstoekenningen voor het vaststellen van ministeriële regelingen die ook – anders dan de toelichting zegt – **niet stroken met de constitutionele regels die we in dit land kennen op het terrein van democratisch rechtsstatelijk wetgeven**; regels die we in 150 jaar met elkaar hebben ingericht, die volgen uit de jurisprudentie van de Hoge Raad, en regels die ook binden voor de Rijksdienst (via de zogenaamde Aanwijzingen voor de regelgeving). Die regels voor het wetgeven kennen als uitgangspunt het primaat van de wetgever,¹ of,

1 Neergelegd in Aanwijzing 2.19: 'Bij verdeling van de elementen van een regeling over de wet en algemeen verbindende voorschriften van lager niveau bevat de wet ten minste de hoofdelementen van de regeling. Bij de keuze welke elementen in de wet zelf regeling moeten vinden en ter zake van welke elementen delegatie is toegestaan, dient het primaat van de wetgever als richtsnoer.' En uitgewerkt in Aanwijzing 2.24 voor waar het betreft de ruimte die ministers toekomt bij het maken van regels – die Aanwijzing luidt: 1. Delegatie van regelgevende bevoegdheid aan een minister wordt beperkt tot voorschriften van administratieve aard, uitwerking van de details van een regeling, voorschriften die dikwijls wijziging behoeven en voorschriften waarvan te voorzien is dat zij mogelijk met grote spoed moeten worden vastgesteld. 2. Delegatie van regelgevende bevoegdheid aan een minister is ook toegestaan indien het gaat om het verwerken in de Nederlandse wetgeving van internationale regelingen die de Nederlandse wetgever, behoudens op ondergeschikte punten, geen ruimte laten voor het maken van keuzen van beleidsinhoudelijke aard. Deze Aanwijzingen voor de regelgeving zijn bindend voor iedereen die werkt in de Rijksdienst, ministers, ambtenaren en iedereen die onder hun gezag valt.

in leken termen, het uitgangspunt dat – als het gaat om het vaststellen van wetten en regels – het parlement daarbij het laatste woord heeft. Het voorstel covid-19 staat daar op veel punten haaks op en komt, net als het eerdere ontwerp, neer op een vorm van decretenbestuur zoals we dat tussen 1819 en 1879 in Nederland kenden.

Terecht dat de Raad van State kritisch was in zijn advies over het eerdere ontwerp. Maar met die kritiek is in dit voorstel te weinig gedaan. Aan wezenlijke kritiek van de Raad (té veel ruimte voor ministeriële regelingen, onduidelijkheden over ‘veilige afstand’, draconische boetes met strafbladaantekening, etc.) wordt onvoldoende tegemoetgekomen.

Kortom: dit voorstel is nog lang niet goed en zeker ook niet in verhouding.”
(einde citaat)

De memorie van toelichting reflecteert dus kennelijk NIET op wat er staat in het voorstel van wet. Ook is in het voorstel van wet NIET de wezenlijke kritiek van de Raad van State, noch veel andere kritiek, verwerkt. Let u daar graag op bij het lezen!

Bovendien heeft de overheid vanuit de grondwet een ‘Zorgplicht’ waarbij onder voorwerpen van zorg o.a. vallen ‘bevordering van werkgelegenheid’, de ‘bestaanszekerheid van de bevolking en de verspreiding van welvaart’ en ‘onderwijs’. Hierin geldt niet alleen een plicht in het voorkomen van ziekte maar evenzo in het bevorderen van gezondheid en verbetering van eerdergenoemde voorwerpen van zorg. Het huidige coronabeleid schaadt deze zorgplicht in grote mate zonder dat daar een werkelijke volksgezondheidsdreiging of -winst tegenover staat.

Het gedragsexperiment lijkt met deze wet oneindig uitgebreid te kunnen worden en dat staat haaks op de gewonnen inzichten en kennis.

Om kort te gaan: dit voorstel van wet is dus niet meer opportuun.

Bij een echte pandemie kan het in de lijn liggen een gedegen en democratisch verantwoorde noodwet op te stellen. Een dergelijke noodwet dient dan aan de volgende eisen te voldoen:

- aanzienlijk kortere geldigheid in tijd (denk aan een maand)
- een maximale geldigheid in tijd (de focus is daarbij een maand)
- niet alarmistisch van toon

Daarom als laatste dringend juridisch advies aan alle Tweede Kamerleden: we roepen u op niet datgene te tekenen wat u niet gelezen en begrepen heeft!

Gaarne verwijzen wij u voor het maken van een gefundeerde afweging naar de bijlagen bij deze brief. De belangrijkste bezwaren tegen een Tijdelijke wet maatregelen covid-19 in het algemeen, en tegen het voorstel van wet zoals dat nu voorligt in het bijzonder, worden in bijlage 1 kort behandeld.

Met Hoogachting, Delegatie van het regenboogteam:

Maaike Riemersma De Feyter & Unico van Kooten
Alexander Verdouw, huisvader
Andrea Kampherbeek, patissier
Anne van Zwol, chemisch technoloog
Arvid Buit, leiderschapsexpert
Bob de Wit, hoogleraar Strategic Leadership
Carool Rijnierse, tekstschrijver
Cor Baarda, EQfit trainer
Evelien Peeters, internist-endocrinoloog
Evert Bleijenberg, organisatiestrateg, auteur en spreker
Evert de Blok, ondernemer
Femme Zijlstra, radioloog
Floris van Woudenberg, ict-ondernemer
Frank Ruesink, nieuwtijds-lobbyist
Hannah Visser, internist-infectioloog
Hans Hoogstad, adviseur bedrijfsvoering
Jaap J. Dito, ophthalmologist
Jan Hein Hoogstad, politiek filosoof en software architect
Jeroen den Uyl, maatschappelijk ondernemer
Joost Schouten, ondernemer
Martin Voerknecht, huisarts
Maurice de Hond, sociaal-geograaf
Melchior Verbon, senior IBT docent Koninklijke Marechaussee en ondernemer
Michaéla Schippers, hoogleraar Behaviour and Performance Management
Michel Schreuders, horeca ondernemer
Paul de Bruijn, stadsgids stedenbouwkundige ontwikkeling Berlijn
Pedro Kuit, theoloog en predikant
Predrag Vitkovic, beëdigd vertaler en adviseur gelijke behandeling
Remy Balistreri, historicus, docent geschiedenis en ondernemer
René Groot, testanalist
Rob Elens, huisarts
Saskia Sieverink, schrijver
Victor Angelier, softwaredeveloper
Willem Sorm, alleenstaande vader, ondernemer en hogeschooldocent

Bijlage inhoudelijke bezwaren

Concluderend punt 1. Grond en noodzaak van de wet

De tijd van (gedrags)experimenteren is voorbij. Wij, de burgers van Nederland, verwachten dat op basis van gewonnen kennis en inzichten helder uiteengezet kan worden waarop de nu nog te handhaven maatregelen gebaseerd zijn. Zowel wereldwijd als in ons land is de informatiepositie sterk verbeterd. Als de maatregelen niet hierop gebaseerd kunnen worden, valt de noodzaak weg. Een tweede lockdown zou een ernstige proeve van bestuurlijke onbekwaamheid vertegenwoordigen. Dit kan en mag niet nog eens uitgevoerd worden.

Vooralsnog lijkt het voorliggende voorstel van wet vooral mogelijkheid te geven om verder uit te waaieren naar de disproportionele maatregelen zoals in de beginfase van de ‘angst voor het onbekende’ genomen zijn en zelfs daarop nog verder uit te kunnen breiden. Dat is toch niet meer te verantwoorden?

De grondslag voor dit wetsvoorstel is de (grondwettelijke en democratische) onhoudbaarheid van de vigerende noodverordeningen. Voordat overgegaan wordt tot het in enige vorm vastleggen van deze maatregelen in een nieuwe wet, dient uiteraard éérs de grond en noodzaak en legitimiteit van de huidige noodverordeningen beoordeeld te worden. Tevens dient getoetst te worden of deze niet opgeheven kunnen worden.

Concluderend punt 2. De Tweede Kamer wordt voor onbepaalde tijd buiten spel gezet

Toetsing van het voorliggende voorstel van wet levert een eenduidige conclusie: feitelijk wordt met dit wetsvoorstel door met name artikel 58s lid 2. de **Tweede Kamer buiten spel gezet**.

“Indien zich een omstandigheid voordoet waarin een in dit hoofdstuk bedoelde ministeriële regeling niet zodanig tijdig tot stand kan komen als ter bestrijding van de epidemie noodzakelijk is.” (het voorstel van wet).

Wat die omstandigheid is, bepaalt de minister.

Er is geen zichzelf effectuerend eindpunt van deze wet, dus een situatie als in Israël is niet uit te sluiten: Ook in 1948 in Israël dacht men dat de noodwet tijdelijk zou zijn. De emergency pudding is in 2011 wel afgeschaft, maar de noodwet duurt tot op heden voort.

Mocht de Tweede Kamer bij meerderheid besluiten dat het toch wenselijk is om een Tijdelijke wet maatregelen covid-19 in te voeren dan lijkt het wenselijk de houdbaarheid per maand vast te stellen, de focus en contouren scherper te formuleren (inperken) en het land bij voorbaat in deze wet te behoeden voor een situatie als in de periode medio maart tot en met 8 mei.

Concluderend punt 3. Minister eigent zich buitenproportioneel veel macht toe

Deskundigen zijn het erover eens dat de minister van VWS zich met dit voorstel van wet **buitenproportioneel veel macht** toe-eigent in de vorm van een 'carte blanche' in (art. 58s) waarin de minister zelfs eigenstandig regels kan stellen over ‘andere maatregelen die de kans op verspreiding van covid-19 redelijkerwijze beperken’.

Tevens biedt de in het wetsvoorstel neergelegde verplichting om een nieuwe regeling zo snel mogelijk te verankeren in wet, GEEN ENKELE zekerheid dat de regeling ook wordt ingetrokken als die formele wet er niet komt!

Concluderend punt 4. Proportionaliteit van de maatregelen

Over de **proportionaliteit** van de maatregelen die vastgelegd worden in dit voorstel van wet zijn op een aantal gebieden ernstige en intense overwegingen op zijn plaats. Op basis van het doel ‘flattening the curve’ hadden alle maatregelen in juni afgeschaft kunnen worden. Er werd toen klaarblijkelijk een nieuw doel gesteld waardoor de maatregelen konden worden gehandhaafd.

Op basis van het gewonnen inzicht – ook in de Tweede Kamer – lijkt nu juist de periode aangebroken van gericht bijstellen en afschalen, terug naar normaal. De maatschappij heeft het belang van het debat tussen kabinet en de Tweede Kamer ervaren. De meerwaarde van regelmatige uitwisseling is evident belangrijk gebleken. Laat deze wet die actueel noodzakelijke dialoog tussen volksvertegenwoordiging en bestuurders ook toe?

Daar hoort te allen tijde absolute transparantie in doelstelling van de maatregelen, een open debat en een ethische en morele weging van de maatregelen bij op de volgende gebieden:

- **Juridische proportionaliteit**

Een voorstel van wet zoals deze voorligt kent geen plek in een democratische samenleving. Grondrechten dienen voorop te staan en mogen alleen in zeer specifieke gevallen en bij een zeer dringende noodzaak, kortdurend opgeschort te worden.

- **Economische proportionaliteit**

De gevolgen van de maatregelen in de intelligente lockdown zijn ondanks de staatssteun maatregelen (met een afbouwend en dus tijdelijk karakter), nu al enorm en zullen naar verwachting van nog niet eerder vertoonde omvang zijn.

- **Maatschappelijke proportionaliteit**

Er is toenemende onrust en onvrede over de disbalans tussen de ‘winst’ van de maatregelen en de verregerende gevolgen van de genomen maatregelen voor de maatschappij. Deze onvrede leeft ook onder de risicogroepen die met de maatregelen beoogd worden te beschermd. Vooral de disproportionele gevolgen voor het sociale weefsel zijn duidelijk merkbaar. Vanuit het maatschappelijk veld wordt node opgeroepen een open en transparant maatschappelijk debat te voeren!

Bijlage in briefvorm

door Maaïke Riemersma de Feyter d.d. 7 september 2020

Brief inzake wetsvoorstel 'Tijdelijke wet maatregelen covid-19' als vervolg op mijn eerdere blogpost op <https://www.linkedin.com/posts/activity-6701831426490404864-bcWW>

Op 20 augustus 2020 stond de indiening van het wetsvoorstel 'Tijdelijke wet maatregelen covid-19'² geagendeerd voor de Tweede Kamer.³

Op 4 september is een hoorzitting gehouden waarbij deskundigen uit de wetenschap, het lokaal bestuur en de rechtspraak, leden van de Tweede Kamer voorlichtten over de inhoud van het wetsvoorstel.

Ik was aanwezig maar kon de hoorzitting slechts volgen via een livestream op een scherm in een aparte afgesloten ruimte en niet voordat ik voor de ingang van Lange Poten 4 staande was gehouden door de politie waarop ik uit moest leggen wat ik kwam doen en al mijn gegevens genoteerd en gecontroleerd werden inclusief een *mug shot*.

De korte conclusie uit de hoorzitting was dan ook dat deze tweede versie van het wetsvoorstel opnieuw niet voldoet aan de democratisch rechtsstatelijke maat, dus niet democratisch is, en minimaal (nog een) herziening dient te ondergaan⁴.

Op 9 september zal besloten worden hoe het verdere proces eruit zal gaan zien.

Introductie

Er wordt in het voorstel van wet aangegeven *“dat het wenselijk is voor de huidige fase van de bestrijding van de epidemie van covid-19 tijdelijk een aanvullend wettelijk instrumentarium te creëren in de Wet publieke gezondheid dat voor de langere termijn een juridische basis vormt voor een samenleving waarin het houden van afstand en andere gedragsvoorschriften van groot belang zijn;”* (accentuering door mij).

Grondrechten en vrijheden

Met de huidige noodverordeningen worden een aantal grondrechten drastisch beperkt.

Prof. Brouwer zegt daarover:

“Het zal duidelijk zijn dat de inbreuk op de godsdienstvrijheid (kerkdiensten en begrafenissen), het recht op vergaderen (verbod op samenkomsten, zelfs in woningen), de inbreuk op het recht op privacy (bezoekverbod, ingrijpen ‘achter’ de voordeur, mondkapjes) de grondwettelijke toets niet kunnen doorstaan. De Raad van State heeft dit in een voorlichtingsnotitie helder beschreven.”

De student David Groot legt in 'Groot Nieuws' heel helder uit welke – maar liefst 50 – vrijheden en rechten in het geding zijn. De door hem genoemde maatregelen gelden voor de lockdown, maar met dit voorstel van wet is de intentie uitgesproken deze specifiek wettelijk vast te leggen.

2 Tijdelijke bepalingen in verband met maatregelen ter bestrijding van de epidemie van covid-19 voor de langere termijn (Tijdelijke wet maatregelen covid-19) is feitelijk een artikel 1 wijziging van de wet Publieke gezondheid door vernummering van hoofdstuk Va tot hoofdstuk VIIa en door na artikel 58 een hoofdstuk in te voegen, luidende: Hoofdstuk VA. Tijdelijke bepalingen bestrijding epidemie Covid-19.

<https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=88b84985-e1b7-4a12-8c21-6189ec915951&title=Voorstel%20van%20wet.pdf>

3 <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2020Z13912&did=2020D29552>

4 https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/commissievergaderingen/details?id=2020A03340

Om de juridische complexiteit van de zaken nog verder tot u door te laten dringen raad ik u aan het artikel dat door drie staats- en noodrechtstgeleerden – waarvan twee die uw kamer reeds hebben geïnformeerd – te lezen/tot u te nemen en waarin opnieuw wordt genoemd dat **het Parlement buiten spel wordt gezet**⁶ en tevens raad ik u aan de blogserie inzake de noodverordeningen mr. Wierenga, mr. Schilder en Prof. mr. Brouwer, waarvan twee dezelfde door u geraadpleegde wetenschappers⁷.

Ook Prof. mr. Voermans houdt zijn kritische bevindingen bij op zijn blog⁸. Deze kan ik ook van harte aanbevelen.

Vrij naar Yuval Noah Harari⁹ stel ik: Er wordt van de burger en de Tweede Kamer gevraagd een keuze te maken tussen zijn grondrechten en zijn gezondheid en die van zijn medeburgers. De burger heeft recht op beide. Gedwongen worden een keuze te maken, is geen keuze.¹⁰

De bijdrage van de wetenschappen op het gebied van ethiek en filosofie in deze discussie en met name de hoorzitting/het rondetafelgesprek van 4 september jl. wordt dan ook node gemist.

Bezwaren

U heeft in de haast van het proces om tot een wet te komen, een aantal democratische stappen in het proces naar de totstandkoming van dit wetsvoorstel overgeslagen: de wens was dit voorstel van wet al per 1 juli in te voeren. Nu er meer ruimte is ontstaan door de positieve ontwikkelingen en het niet uitkomen van de geprojecteerde rampen, covid-19 blijkt niet het killervirus te zijn dat het gedacht was te zijn, vragen wij u zich goed te beraden op de politieke keuzes in het algemeen en het voorliggende voorstel van wet in het bijzonder.

U heeft de onderstaande organen en instituties geraadpleegd, dan wel zij hebben u (ongevraagd) advies gegeven. En er zijn vele deskundigen die zeer zinvolle aanvullingen hebben. Wij vragen u deze te raadplegen. Een eerst aanzet doen wij hierbij.

Een niet onbelangrijk punt: in het voorstel van wet wordt gesproken van ‘epidemie’ en niet van ‘pandemie’ als grondslag voor de in te stellen maatregelen. Een influenza-epidemie zoals we die regelmatig hebben in Nederland, zo niet elk jaar wel, kan dan al de trigger zijn voor ongebreidelde maatregelen.

Hierbij geven wij een weergave van de top vier van onze belangrijkste bezwaren tegen deze wet. Bezwaren die door zowel deskundigen als burgers worden geuit en gedeeld:

5 <https://www.youtube.com/watch?v=pYhaF8MTQDk> en [Bijlage 50 inbreuken op onze vrijheden en rechten door de lockdown](#)

6 https://www.dvhn.nl/groningen/Groningse-staatsrechtgeleerden-over-coronawet-Parlement-wordt-buitenspel-gezet-25767065.html?harvest_referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

7 <https://www.omgevingsweb.nl/nieuws/rechtvaardiging-van-noodverordeningen-coronacrisis-en-het-recht-deel-13/>

8 <https://wimvoermans.wordpress.com/>

9 <https://www.ft.com/content/19d90308-6858-11ea-a3c9-1fe6fedcca75>

10 <https://www.ft.com/content/19d90308-6858-11ea-a3c9-1fe6fedcca75>

1. Grond en noodzaak van de wet

De **grond en noodzaak van de wet** ten behoeve van het legitimeren van 'het houden van afstand en andere gedragsvoorschriften' worden **voetstoots aangenomen** 'omdat' de noodmaatregelen grondwettelijk onhoudbaar zijn. Het voortbestaan van de huidige grond en noodzaak van de maatregelen in het kader van de noodverordeningen bij de huidige cijfers van ziekenhuisopnames en overlijdens als gevolg van covid-19 is niet meer aanwezig. Slechts het voort laten bestaan van de noodverordeningen legitimeert op dit moment de instelling van een speciale wet of aanpassing van de wet publieke gezondheid. De vraag naar grond en noodzaak van de noodmaatregelen is niet beantwoord. Het ontbreekt aan transparantie over onderliggende data en modellen waarop belangrijke beleidsbeslissingen zijn gestoeld die de noodverordeningen zouden moeten legitimeren. Die beleidsbeslissingen zijn nu niet wetenschappelijk noch democratisch te wegen.

Juridisch gezien mist het huidige beleid en maatregelen op basis van noodverordeningen **democratische legitimatie** van het Parlement en zijn de van kracht zijnde noodverordeningen een instrument op grond waarvan grondrechten (in beginsel) slechts heel tijdelijk en bij levensbedreigende situaties mag worden toegepast.

Prof. Brouwer in zijn position paper: *"De vrijheid van godsdienst binnen gebouwen en op besloten plaatsen, de vrijheid van vergaderen en het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer (privacy) daarentegen kunnen slechts worden beperkt op basis van (a) een specifieke (b) voor dat doel gecreëerde wet (c) waarin de omvang van de toegestane beperking heel precies wordt aangegeven."*

Raad van State

Een van de belangrijke aanmerkingen op het wetsvoorstel (eerste versie, maar nog steeds in tweede versie geldend) betreft de opname van niet tijdelijke spoedmaatregelen in deze tijdelijk bedoelde wet. "Het voorstel bevat zowel tijdelijke spoedmaatregelen als wijzigingen die niet tijdelijk zijn. De Afdeling advisering vindt dat niet wenselijk. Op deze manier worden wijzigingen met een definitief karakter doorgevoerd in een wet die, vanwege de tijdelijke spoedmaatregelen, met veel spoed tot stand moet komen.

Dit komt een zorgvuldige wetgevingsprocedure niet ten goede. De Afdeling advisering adviseert daarom ook de niet-tijdelijke maatregelen toch in tijd te begrenzen."¹¹

Ook voelt de RvS zich geroepen met een ongevraagd advies te komen op 15 juni 2020

Raad van State: samenspel tussen Kamerleden, kabinet en ambtenaren moet beter

De Raad van State doet in zijn advies vijf aanbevelingen:

- verbeter de informatiehuishouding van de overheid; zo kan het parlement beter worden geïnformeerd
- maak duidelijke afspraken over het contact tussen Kamerleden en ambtenaren, dat bevordert de transparantie
- zorg voor een deskundig ambtenarenapparaat en laat ambtenaren niet te snel van functie wisselen
- wijs niet te veel taken toe aan onafhankelijke instellingen, dit beperkt de mogelijkheid op democratische controle
- Kamerleden moeten terughoudender zijn als ministers niet wettelijk bevoegd zijn op een bepaald terrein.

De aanbevelingen moeten een aanzet geven tot een debat over de werking van de ministeriële verantwoordelijkheid."

"Met het advies is bedoeld een aanzet te geven voor een politiek en maatschappelijk debat. Daarbij gaat het om verschillende vragen. In hoeverre wordt de analyse in het advies gedeeld? Klopt het dat de

11 <https://www.raadvanstate.nl/actueel/nieuws/@121036/samenvatting-advies-verzamelwet-van-ezk/#highlight=tijdelijke%20wet%20maatregelen%20covid-19>
<https://www.raadvanstate.nl/actueel/nieuws/@121182/voorlichting-genomen-crisismaatregelen/>

ministeriële verantwoordelijkheid in de dagelijkse praktijk niet goed of niet goed genoeg werkt? En zo ja, welke maatregelen zijn noodzakelijk om de werking van de ministeriële verantwoordelijkheid te waarborgen en op punten te verbeteren? Over deze vragen is binnen en buiten de politiek een debat nodig dat zorgvuldig en in **het openbaar met elkaar moet worden gevoerd.**¹²

Nederlandse Orde van Advocaten

De Nederlandse Orde van Advocaten (NOvA) was bij de eerste versie van het voorstel van wet al zeer kritisch. Zij duiden kritiekpunten en voorliggende mogelijkheden in hun artikel “Coronawet past niet in een democratische samenleving.”¹³

De NOvA heeft nogmaals de noodzaak gevoeld te reageren op het (gereviseerde) wetsvoorstel.¹⁴ Ook de aangepaste coronawet laat de overheid veel te veel ruimte en biedt nog steeds te weinig parlementaire controle.¹⁵

Ook mr. Van der Werf spreekt zich uit over het feit dat de Tweede Kamer ons bij goedkeuring van deze wet willens en wetens uitlevert aan de minister. Hij doet dit in zijn opiniestuk in het Advocatenblad waarin hij aantoont dat qua democratische controle en strafbaarheid ook het gereviseerde voorstel van wet nog steeds behoorlijk **tekortschiet**.

“De minister van VWS stelde dat de rol van de Tweede Kamer zou worden versterkt. Er zou sprake zijn van instemmingsbevoegdheid van de Kamer.[4] Niets blijkt minder waar. Met de voorhangprocedure wordt weliswaar betrokkenheid van de Staten-Generaal verzekerd, maar die kunnen niets afdwingen en niets tegenhouden.”

En: “Handhaving van de situatie zoals beoogd in het wetsvoorstel is vanuit democratisch perspectief zeer onwenselijk.”¹⁶

Concluderend punt 1. Grond en noodzaak van de wet

De tijd van experimenteren is voorbij. De tijd van gedragsexperimenten is voorbij.

Wij, de burgers van Nederland, verwachten dat het helder is waarop de maatregelen nu gebaseerd zijn met alle kennis en inzicht die nu is opgebouwd en beschikbaar is. Wereldwijd en in ons land. Als de maatregelen niet hierop gebaseerd kunnen worden, is er geen noodzaak. Een tweede lockdown dient voorkomen te worden. Vooral nog lijkt het voorliggende voorstel van wet vooral mogelijkheid te geven om verder uit te waaiëren naar de disproporionele maatregelen van het begin en verder.

Voorliggend en voordat zomaar overgegaan wordt op legitimatie in een dergelijke wet, dient éérst de grond en noodzaak van de huidige noodverordeningen onderzocht te worden.

2. Tweede Kamer wordt buiten spel gezet

Toetsing van het voorliggende voorstel van wet levert een eenduidige conclusie: feitelijk wordt met dit wetsvoorstel door met name artikel 58s lid 2. de **Tweede Kamer buiten spel gezet**: “Indien zich een omstandigheid voordoet waarin een in dit hoofdstuk bedoelde ministeriële regeling niet zodanig tijdig tot stand kan komen als ter bestrijding van de epidemie noodzakelijk is.” (zie het voorstel van wet). Wat die omstandigheid is, bepaalt de minister.

12 https://www.montesquieu-instituut.nl/9353000/1/j9vvj72dlowskug/vlblebpz2ln7?pk_campaign=hofv-2008&pk_kwd=vlblebpz2ln7

13 <https://www.advocatenblad.nl/2020/06/05/nova-coronawet-past-niet-in-democratische-samenleving/>

14 <https://www.advocatenorde.nl/juridische-databank/download/wetgevingsadviezen/261028/1> en https://www.linkedin.com/posts/evelien-peeters-72629812a_20082020-advies-nova-tijdelijke-wet-covid-activity-6701940492394995712-JJ92

15 <https://www.advocatenorde.nl/nieuws/aangepaste-coronawet-biedt-nog-steeds-te-weinig-parlementaire-controle>

16 <https://www.advocatenblad.nl/2020/07/17/aanpassingen-coronawet-vooral-window-dressing/>

Prof. Voermans geeft in zijn position paper voor 4 september aan:

“Kern van ons constitutionele bestel is dat het parlement inhoudelijk meepraat, meedenkt en meebeslist over wezenlijke vrijheidsingrepen via wettelijke regels; het parlement heeft daarover altijd het laatste woord (en moet dat ook houden).”

En: *“Mijn probleem met dit voorstel is dat het de minister machtigt tot het in grote zelfstandigheid vaststellen van ingrijpende vrijheidsbeperkende maatregelen – soms zelfs over onderwerpen die hij naar eigen inzicht mag bepalen (art. 58j ‘Overige regels’) – waarover de Kamers niet betekenisvol en inhoudelijk mee kunnen beslissen, regels ook die niet geamendeerd kunnen worden (een grondwettelijk recht van de Tweede Kamer). Weliswaar voorziet het voorstel er nu in dat een ontwerpregeling aan het parlement (een week) voordat die in werking treedt, maar dat zorgt er nog niet voor dat het parlement een kans krijgt zinvol inhoudelijk mee te praten over de aard en inhoud van de beperkingen. De Tweede Kamer heeft het nakijken. Zelfs al zou de Kamer een motie aannemen met de strekking dat ze liever niet zien dat het toegestuurde ontwerp voor een ministeriële coronamaatregel in werking treedt of liever heeft dat het zou worden aangepast dan hoeft de minister zich daar niets van aan te trekken. Het wetsvoorstel covid-19 brengt mee dat de minister – ook bij bezwaar van de Kamer(s) – een maatregel toch door kan zetten: een week na toezending aan de Kamers kan hij zijn regels in werking laten treden. Die zijn dan rechtsgeldig, ze verbinden, er kunnen sancties worden opgelegd. Als het al lukt een kritische motie tot stand te brengen, dan doet dat nog niets af aan de werking van de maatregel en de minister staat ook niet onder de plicht om binnen een bepaalde termijn iets te veranderen.”*

Voor welke duur het Parlement buiten spel wordt gezet is niet te voorzien, in dit wetsvoorstel staat minimaal voor zes maanden, met een beetje pech kan het voor **onbepaalde tijd**.

Ook in 1948 in Israël dachten ze dat de noodwet tijdelijk zou zijn. De emergency pudding is in 2011 wel afgeschaft, maar de noodwet duurt tot op heden voort. Ik verwijs graag naar de free read van Yuval Noah Harari in The Financial Times: the world after coronavirus¹⁷.

3. Minister eigent zich buitenproportioneel veel macht toe

Deskundigen zijn het erover eens dat de minister van VWS zich met dit voorstel van wet **buitenproportioneel veel macht** toe-eigent in de vorm van een 'carte blanche' in (art. 58s) waarin de minister zelfs eigenstandig regels kan stellen over ‘andere maatregelen die de kans op verspreiding van covid-19 redelijkerwijze beperken’.

Wat die maatregelen zijn is geheel naar inzicht van de minister en kan zónder enige democratische instemming alvast doorgevoerd worden. De historische ervaring leert dat op eenmaal genomen maatregelen lastig teruggekomen wordt. Ik verwijs naar punt 1 hierboven.

Prof. Voermans verwoordt het in zijn position paper zo: *“Het voorstel bevat ook inhoudelijk veel té vergaande bevoegdheidstoekenningen voor het vaststellen van ministeriële regelingen die ook – anders dan de toelichting zegt – niet stroken met de constitutionele regels die we in dit land kennen op het terrein van democratisch rechtsstatelijk wetgeven;”*

“Het voorstel covid-19 staat daar op veel punten haaks op en komt, net als het eerdere ontwerp, neer op een vorm van decretenbestuur zoals we dat tussen 1819 en 1879 in Nederland kenden.”

Ook Prof. Brouwer was kort maar duidelijk in de hoorzitting en zijn eerdere publicaties: het parlement wordt buitenspel gezet en de minister krijgt ongelimiteerd veel macht. Artikel 58s dient dan ook in zijn geheel geschrapt te worden.

De in het wetsvoorstel neergelegde verplichting om de regeling in geval van aanneming zo snel mogelijk in

¹⁷ <https://www.ft.com/content/19d90308-6858-11ea-a3c9-1fe6fedcca75>

een formele wet te verankeren, biedt - mede door de Vangnetregeling in art. 58s lid 1 'andere maatregelen' - geen zekerheid dat de regeling ook wordt ingetrokken als die formele wet NIET wordt vastgesteld!

4. Proportionaliteit van maatregelen

Over de **proportionaliteit** van de maatregelen die vastgelegd worden in dit voorstel van wet zijn op een aantal gebieden ernstige en intense overwegingen op zijn plaats.

Op basis van het doel *'flattening the curve'* hadden alle maatregelen in juni afgeschaft kunnen worden. Er werd toen klaarblijkelijk een nieuw doel gesteld waardoor de maatregelen konden worden gehandhaafd. Over welk nieuw doel gekozen is, is geen transparant en open debat gevoerd.

Op basis van het gewonnen inzicht – ook in de Tweede Kamer – lijkt nu juist de periode aangebroken van gericht bijstellen en afschalen, terug naar normaal. De maatschappij heeft het belang van het debat tussen kabinet en de Tweede Kamer ervaren. De meerwaarde van regelmatige uitwisseling is evident belangrijk gebleken. Laat deze wet die actueel noodzakelijke dialoog tussen volksvertegenwoordiging en bestuurders ook toe?

Daar hoort te allen tijde absolute transparantie in **doelstelling** van de maatregelen, een **open debat** en een **ethische en morele weging** van de maatregelen bij op de volgende gebieden:

Juridische proportionaliteit

De maatregelen én de op te leggen sancties bij niet naleving worden door de gehoorde deskundigen maar tevens de Raad van State en de Nederlandse Orde van Advocaten zeer kritische kanttekeningen geplaatst. Een voorstel van wet zoals deze voorligt kent geen plek in een democratische samenleving. Grondrechten dienen voorop te staan en mogen alleen in zeer specifieke gevallen en bij een zeer dringende noodzaak, kortdurend opgeschort te worden.

De heer Bas Filippini – Privacy First

De heer Bas Filippini van Privacy First geeft heel to-the-point aan waarom dit wetsvoorstel niet door de beugel kan, ook niet na de aanpassingen in de tweede versie.

Privacy First bij monde van Bas Filippini zet uiteen in een pareltje van een vlog (helderder kan ik het niet maken) een geweldig to-the-point uitleg van waarom de Eerste én Tweede Kamer tégen deze wet zouden moeten stemmen om zichzelf (en de burger) niet voor onbepaalde tijd volledig buiten spel te laten zetten. Tevens stelt hij, net als Willem van der Werf, een werkend alternatief voor¹⁸.

Ook het College voor de Rechten van de Mens geeft aan dat de zaak op zijn minst complex is:

“De mensenrechten laten behoorlijk wat ruimte aan de overheid om maatregelen te treffen ter bescherming van de volksgezondheid, ook als die een beperking van de vrijheid van burgers opleveren. Er zijn zelfs mensenrechtenbepalingen die juist van de overheid verlangen dat ze optreedt. Zo is de Nederlandse overheid verplicht om maatregelen te treffen ter bevordering van de volksgezondheid (art. 22 Grondwet). Zij moet epidemieën zoveel mogelijk voorkomen (art. 11 Europees Sociaal Handvest) en moet het recht op een zo goed mogelijke gezondheid van eenieder garanderen (art. 12 Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten). Om deze opdrachten uit te voeren werkt Nederland samen met de 193 andere lidstaten van de Wereld Gezondheidsorganisatie en sloot zij zich aan bij de Internationale Gezondheidsregeling (2005). Als er echter vrijheidsrechten worden ingeperkt om de gezondheid te beschermen, dan stellen allerlei mensenrechtenbepalingen ook weer grenzen aan die vrijheidsbeperkingen.”

18 Voor de video kijk hier: <https://youtu.be/XddPI5rVqD8>
En de uitgeschreven tekst hier: <https://www.privacyfirst.nl/aandachtvelden/wetgeving/item/1203-het-nieuwe-abnormaal-corona-noodwet-is-regeren-per-decreet.html>

En: “De Hoge Commissaris voor de Mensenrechten van de VN heeft [een overzicht van alle mensenrechtelijke verplichtingen die relevant zijn voor staten bij het bestrijden van de coronacrisis](#) gepubliceerd. En ook het EU-grondrechtenagentschap heeft een [rapport](#) gepubliceerd over alle mensenrechten die worden geraakt door de huidige situatie. Deze beide documenten maken duidelijk dat de corona-crisis niet alleen vrijheidsrechten aantast. Ook het recht op werk, het recht op gezondheid, het recht op huisvesting en het recht op onderwijs worden geraakt.”¹⁹

De wetenschappelijke grond voor de huidige maatregelen is niet onomstotelijk vast te stellen. Met een muterend virus welke net als bij bijvoorbeeld influenza de verwachting heeft dynamisch te verlopen (opleving en uitdoving) is de eventuele dreiging voor de volksgezondheid beperkt te noemen. Is het vastleggen van specifieke maatregelen dan nog wenselijk in het licht van ‘specifieke gevallen met een dringende noodzaak’ met het oog op het vooropstellen van grondrechten? Anderzijds is het juridisch noodzakelijk om democratische legitimatie te hebben.

Ik verwijs nog maar eens terug naar mijn stelling over de valse keuze tussen gezondheid en grondrechten.

Economische proportionaliteit

De gevolgen van de maatregelen in de intelligente lockdown zijn ondanks de staatssteun maatregelen (die vooralsnog niet gelijklopen met de duur van de noodmaatregelen), nu al enorm en zullen naar verwachting van nog niet eerder vertoonde omvang zijn.

Maatschappelijke proportionaliteit

Er is toenemende onrust en onvrede over de disbalans tussen de ‘winst’ van de maatregelen en de verregaande gevolgen van de genomen maatregelen voor de maatschappij. Deze onvrede leeft ook onder de risicogroepen waarvoor de maatregelen ter bescherming zijn ingesteld. Vooral de disproportionele gevolgen voor het sociale weefsel zijn duidelijk merkbaar. Vanuit het maatschappelijk veld wordt node opgeroepen een open en transparant maatschappelijk debat te voeren en de proportionaliteit veel meer in overweging te nemen!

Naast dat er veel maatschappelijke onrust is ontstaan, meer over de (consequenties van de) maatregelen dan over het virus zelf, vertoont de sociale cohesie ook barsten.

Prof. Schippers heeft hier onder andere een artikel²⁰ over gepubliceerd en Prof. Ten Bos (voormalig Denker des Vaderlands) heeft een boek uitgegeven waarin zij ingaan op de reikwijdte en de gevolgen van de maatregelen²¹.

Vanuit het maatschappelijk veld zijn indringende brandbrieven geschreven.

- Door artsen op <https://opendebat.info/> en
- door de GGZ op <https://brandbriefggz.nl/>

Op sociale media en LinkedIn wordt ook stevig gediscussieerd. Twee belangrijke bijdragen zijn lezenswaardig:

- De post van [Paul de Bruijn](#) met zijn Open Brief aan de Tweede Kamer https://www.linkedin.com/posts/paul-de-bruijn_we-houden-elkaar-op-de-hoogte-van-zaken-die-activity-6698655436876337152-u0Ow. Is hier al antwoord op gekomen?
- Zie ook de LinkedIn post van [Unico van Kooten](#) voor zijn zeven vragen aan Minister-president Mark Rutte. https://www.linkedin.com/posts/unicovankooten_7-vragen-aan-premier-rutte-over-corona-beleid-activi-ty-6701609756848652288-210

19 <https://mensenrechten.nl/en/node/2712#Vraag12>

20 <https://repub.eur.nl/pub/127236> ‘For the Greater Good? The Devastating Ripple Effects of the COVID-19 Crisis (Michaéla Schippers, 2020)

21 <https://www.stichting-jas.nl/2020/07/hoe-een-virus-ons-verstand-wegvaagde.html>

Er zijn diverse petitie's opgesteld (een incomplete lijst):

<https://www.meerdemocratie.nl/maildekamer>

<https://freedomaboveall.org/documenten-2/>

<https://www.mailprotest.nl/>

en zo vele andere initiatieven!

Alleen al bovengenoemde uiteenzetting toont aan dat de invoering van het nu voorliggend voorstel voor wet 'Tijdelijke wet maatregelen covid-19' stuit op ernstige democratische en maatschappelijke bezwaren met als voornaamste – echter niet enige – reden dat het voorstel van wet een ernstige bedreiging voor onze democratische rechtsstaat vormt.

Dit is met zekerheid geen complete opsomming van de bestaande bezwaren. Ziet u het als een startpunt en een kort overzicht van de onzes inziens met betrekking tot het voorliggende voorstel van wet, meest geuite, belangrijke en kritische bezwaren.

Wij, en velen met ons, roepen u dan ook op om TEGEN dit wetsvoorstel te stemmen!

Met hoogachting,

Maaïke Riemersma BSc

- geëngageerd burger en beleidsmedewerker -

Bijlage 50 inbreuken op vrijheden

Door de toepaste intelligente lockdown maatregelen

Bron: David Groot van Groot Nieuws <https://youtu.be/pYhaF8MTQDk>

geraadpleegd 31 augustus 2020

De 15 schendingen van Grondrechten

Nummer	Grondwetsartikel	Vrijheid/recht
1	Art 6	Vrijheid van Godsdienst
2	Art 8	Vrijheid van vereniging
3	Art 9	Recht op vergadering
4	Art 9	Recht op demonstratie
5	Art 10	Recht op privacy
6	Art 11	Recht op onaantastbaarheid van menselijk lichaam
7	Art 12	Binnentreden woningen
8	Art 13	Recht op brief en telefoongeheim
9	Art 14	Recht op schadeloosstelling bij inbreuk eigendoms Recht
10	Art 15	Recht op juiste vrijheidsontneming
11	Art 19	Vrijheid van arbeid
12	Art 22	Recht op culturele ontplooiing en vrijetijdsbesteding
13	Art 23	Recht op onderwijs
14	Art 23	Recht op goed onderwijs
15	Art 110	Recht op openbaarheid

De 16 schendingen van Kinderrechten

Nr. Verdrag	Artikel	Vrijheid/recht
1	Art 3	Belangen kind moet gerespecteerd worden
2	Art 4	Overheid moet zich inzetten voor kinderrechten
3	Art 6	Recht op leven en ontwikkeling
4	Art 9	Recht op contact met ouders
5	Art 10	Recht op hereniging van gezin
6	Art 14	Vrijheid van Godsdienst
7	Art 15	Vrijheid van vereniging
8	Art 15	Recht op vergadering
9	Art 16	Recht op privacy
10	Art 16	Recht op brief en telefoongeheim
11	Art 19	Recht op geen geweld of mishandeling
12	Art 20	Rechten voor kinderen met handicap
13	Art 27	Recht op levensstandaard
14	Art 28	Recht op onderwijs en regelmatig schoolbezoek
15	Art 31	Recht op vrije tijd, spel en recreatie
16	Art 37	Recht op bescherming tegen foltering of vrijheidsbeneming

De 19 mensenrechtenschendingen

Nr. Verdrag	Artikel	Vrijheid/recht
1	Art 2	Recht aanspraak op alle rechten en vrijheden
2	Art 3	Recht op leven
3	Art 3	Recht op onschendbaarheid van zijn persoon
4	Art 5	Recht op menselijke behandeling
5	Art 7	Bescherming tegen mensenrechtenschending
6	Art 9	Vrijwaring van willekeurige arrestatie
7	Art 12	Bescherming van persoonlijke aangelegenheden,
8	Art 12	Recht op bescherming tegen inmenging in gezin
9	Art 12	Recht op bescherming tegen inmenging thuis
10	Art 12	Recht op bescherming briefgeheim
11	Art 13	Vrijheid van verplaatsing
12	Art 18	Vrijheid van godsdienst en erediens
13	Art 20	Vrijheid van vereniging
14	Art 22	Recht op culturele, sociale en economische rechten
15	Art 23	Recht op arbeiden vrije keuze beroep
16	Art 26	Recht op onderwijs
17	Art 27	Recht om deel te nemen aan culturele leven
18	Art 28	Recht op de mensenrechten
19	Art 29	Vereisten bij beperkingen